

Webrecensie BMGN – LCHR 126:4 (2011)

Peters, Frans H., ***Vervlogen verwachtingen. De teloorgang van Nieuw-Guinea in 1961-1962*** (Leiden: KITLV Uitgeverij, 2010, xv + 328 blz., ISBN 978 90 86718 345 1).

In 2012 is het vijftig jaar geleden dat Nieuw-Guinea, als laatste restant van wat eens Nederlands-Indië was, is overgegaan van Nederlandse in Indonesische handen. De generatie die als volwassene toen geleefd en gewerkt heeft in deze laatste Nederlandse kolonie in Azië is inmiddels bejaard. Bijna alle direct bestuurlijk en politiek betrokkenen bij dit door velen zo pijnlijk ervaren, gedwongen afscheid zijn overleden. Aldus is ook deze koloniale geschiedenis bezig voltooid verleden tijd te worden. In tegenstelling tot Nederlands-Indië is het aantal getuigenverslagen over het leven in de periode dat Nieuw-Guinea als een aparte kolonie gold –1950-1962 – beperkt. Alleen daarom al is elke vorm van memoires over deze episode meer dan welkom.

Van Nieuw-Guinea wordt gezegd dat het een voortzetting was van het ruw door de Indonesische revolutie afgekapte project Nederlands-Indië. Alle vrijkomende energie richtte zich na de formele Indonesische onafhankelijkheid op Nieuw-Guinea; dat zou en moest het schoolvoorbeeld worden van een gebied en volk dat wél tot aan de soevereiniteitsoverdracht op een verantwoorde wijze tot ontwikkeling en zelfstandigheid werd gebracht. Ook dit keer was het Nederland niet gegeven zijn ideaal waar te maken. In een tijdperk van dekolonisatie meende Nederland nog opnieuw te kunnen koloniseren. Treffend sprak de gouverneur van Nieuw-Guinea in de jaren 1953-1958, J. van Baal, nadien van een ‘post-koloniale kolonie’. Het touwtrekken om het gebied resulteerde in een abrupt einde van het Nederlandse gezag in augustus 1962. Alle Nederlanders vertrokken die zomer, in de zekerheid dat alles wat met

zoveel inspanning was opgebouwd teloor zou gaan.

Zo ook de bestuursambtenaar Frans Peters die van 1952 tot eind 1962 verbleef in Nieuw-Guinea. In de ondertitel van zijn boek spreekt hij niet voor niets van de teloorgang van Nieuw-Guinea, het land waar hij zijn ziel en zaligheid aan had verpand. Zijn herinneringen richtten zich vooral op het laatste jaar van zijn verblijf aldaar, toen hij hoofd plaatselijk bestuur was in de hoofdstad Hollandia en het ook hem duidelijk werd dat het Nederlands bestuur 'een aflopende zaak' was (wat ook een mooie titel was geweest). Peters is een begaafd verteller met een mooi oog voor detail, maar die ook de grotere maatschappelijke context ziet waarin hij, en met hem de Nederlandse gemeenschap, vertoefde. Nieuw-Guinea was een samenleving waar de ambtenarenstand domineerde, die jong was in leeftijdsopbouw en die – althans wat de Europese Nederlanders betrof – een groot verloop kende. Improvisatie was het sleutelwoord. Alles moest vanaf nul worden opgebouwd in een land dat bepaald mensonvriendelijk was. Steeds weer werden nieuwe krachten vanuit Nederland uitgezonden die de lokale bovenlaag vormden, waarbij de plaatselijke Indische Nederlanders de middenrangen bezetten en de Papoea's onderaan de maatschappelijke ladder vertoefden, waarbij deze geleidelijk, maar in een steeds sneller tempo de plekken begonnen in te nemen van de Indo-Europeanen. Peters biedt een boeiende inkijk in de oplopende spanningen binnen de Nieuw-Guinese samenleving naarmate het einde in zicht kwam, met name in Hollandia. Hoewel Peters' perspectief louter Nederlands ('Hollands') is, verhaalt hij ook over de andere groeperingen die er in Hollandia (en elders) leefden, de Papoea's, de Indische Nederlanders, de Chinezen en de Indonesiërs, en hoe zij het dreigende einde ondergingen.

In weerwil van wat Peters' ondertitel suggereert, beperkt hij zich in zijn autobiografisch werk niet louter tot 1961-1962. De gehele tien jaar dat hij in Nieuw-Guinea met zijn gezin verbleef komt in zijn memoires aan bod, zij het dat alles in het licht wordt geplaatst van het naderende afscheid. Het laatste jaar is een boeiend verslag van hoe hij de almaar meer verwarrend wordende situatie ervoer. Zijn observaties zijn zeer raak. Wat

hij verhaalt over zijn bestaan als hoge bestuursambtenaar is overigens geen doorlopend verhaal. Het boek telt nota bene zestig, veelal maar een paar pagina's tellende hoofdstukjes die ieder voor zich een herinnering belichten. Door deze wel erg fragmentarische aanpak komt het verhaal aanvankelijk moeilijk op gang, maar naarmate het boek vordert komt er lijn in en wordt het een steeds samenhangender verslag van de grote inspanningen die tot op het laatst geleverd zijn om het land op te bouwen.

Fraai zijn de epistels waar hij schrijft over de laatste maanden van het Nederlandse gezag en de tijd daarna, toen hij nog aanwezig was op het eiland in het kader van de bestuursoverdracht aan Indonesië onder auspiciën van de Verenigde Naties. Het ongeloof, de frustratie, teleurstelling en tenslotte berusting dat het Nederland niet gegeven was zijn werk af te maken en dat men de Papoea's in de steek moest laten, klinkt ook in zijn verhaal door. Een mix van spijt en schuldgevoelens jegens de autochtone bevolking is een constante in de Nieuw-Guinea memoires en zo ook hier. Peters' verslag wordt echter nooit larmoyant. Hij heeft een goede balans gevonden tussen enerzijds grote betrokkenheid en anderzijds nuchtere distantie.

Al met al is zijn boek een aanwinst voor al degenen die meer inzicht willen krijgen in hoe het leven is geweest in dit laatste Nederlandse bastion in de Oost gezien vanuit het perspectief van een totok. Het wachten is nog steeds op een gedegen studie naar de wijze waarop de Nieuw-Guinese samenleving in al zijn diversiteit reilde en zeilde. Wie deze klus gaat klaren heeft aan Peters observaties een mooie, bruikbare bron.

Hans Meijer, Rijksuniversiteit Groningen

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Pfeil, Tom, *Op gelijke voet. De geschiedenis van de belasting* (Deventer: Kluwer, 2009, 591 blz., ISBN 978 90 13 06909 9).

Voor de negentiende en twintigste eeuw is de fiscale geschiedschrijving tamelijk dun, zeker vergeleken bij de aandacht voor de openbare financiën ten tijde van de Republiek. Pfeil geeft met dit boek een aanzet tot een diepgaandere bestudering van de laatste twee eeuwen. De inhoud biedt meer dan de titel lijkt te beloven. Pfeil behandelt namelijk zowel de ontwikkeling van het belastingstelsel als de geschiedenis van de dienst en schreef dus eigenlijk een compendium van de moderne belastinggeschiedenis.

Het eerste hoofdstuk beschrijft de belastingheffing tijdens de Republiek, verspreid over de gewesten en voornamelijk geïnd door particuliere ondernemers. Omstreeks 1750 begon een tendens tot professionalisering, maar na de Bataafse Omwenteling duurde het nog tot 1806 voordat er een landelijke belastingdienst kwam die het nieuwe nationale stelsel van overheidsfinanciën moest uitvoeren, geleid door de doelstelling 'gelijke voet', gelijkheid en billijkheid van heffing. Pfeil behandelt vervolgens de negentiende en twintigste eeuw telkens in twee hoofdstukken, één over de ontwikkeling van het fiscale stelsel en één over die van de Belastingdienst. Het boek sluit af met een hoofdstuk over de dienst en haar medewerkers door de tijd heen.

Twee grote onderwerpen behandelen in één boek is zonder meer een indrukwekkende prestatie, eens te meer daar Pfeil complexe en technische zaken overzichtelijk behandelt en begrijpelijk uitlegt. De thematisch-chronologische opzet leidt tot een geringe overlap tussen de hoofdstukken maar dit hindert niet door de kundige wijze waarop de auteur de grote lijn in het oog houdt bij de opbouw van zijn betoog. Hij verweeft hierbij anekdotes en menselijke details met drogere materie, en doet de wisselwerking tussen stelsel en uitvoerende dienst helder uit de doeken. Fiscaal geïnteresseerde historici hebben alle reden om Pfeil voor zijn werk dankbaar te zijn, al zullen zij de uitgever verwensen die de tekst niet toegankelijker maakte met een zakenregister en een behoorlijk personenregister.

Toch bevredigde het resultaat mij slechts half. Allereerst verzuimt Pfeil veelal betekenis te geven aan zijn fraaie overzicht. Fiscale geschiedschrijving wordt pas werkelijk interessant wanneer die in dienst staat van pogingen ons